

JOLANTA KUROSZ

Duszpasterstwo młodzieży w ogólnopolskich programach duszpasterskich (2000–2015)

W przededniu zbliżającego się Światowego Dnia Młodzieży, który w 2016 roku będzie miał miejsce w Krakowie, warto podjąć refleksję dotyczącą duszpasterstwa młodzieży. Wystarczy pobieżne spojrzenie na polską parafię, by dostrzec, jak wiele jest inicjatyw pastoralnych, które w zamyśle twórców miały przyczynić się do pogłębienia wiary młodych. Niestety, rzeczywistość wygląda zupełnie inaczej. Tylko niewielka część młodzieży w wieku dorosłym czynnie uczestniczy w życiu wspólnot parafialnych, ruchach i stowarzyszeniach chrześcijańskich. Spora grupa młodych zmienia miejsce zamieszkania lub charakter wykonywanej pracy, co uniemożliwia jej aktywne uczestnictwo w życiu lokalnej wspólnoty, przy czym nie zawsze oznacza to zaprzestanie, odejście od wiary. Istnieje także spora liczba młodych dorosłych, którzy wybierają życie niezgodne z przykazaniami Bożymi i nie uczestniczą w życiu Kościoła. Dlaczego tak się dzieje? Jak pomóc młodym ludziom dojść do dojrzałej wiary? Co powinniśmy robić, by być bardziej skutecznymi narzędziami w rękach Boga? Czy proponowane formy oddziaływania duszpasterskiego na młodego człowieka są odpowiednie do tej grupy wiekowej? To zaledwie tylko kilka przykładowych pytań, na które nieustannie trzeba szukać odpowiedzi.

Celem niniejszego opracowania jest najpierw przedstawienie zawartych w programach¹ treści odnoszących się do młodzieży, które można znaleźć

Jolanta K U R O S Z, dr teologii; adiunkt w Zakładzie Teologii Pastoralnej i Prawa Kanonicznego; Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; e-mail: kurosz@amu.edu.pl

¹ Publikacje zawierające ogólnopolskie programy duszpasterskie, na przestrzeni lat mają różne tytuły, dlatego na potrzeby niniejszego opracowania określa się je jako *programy*, natomiast

w ogólnopolskich programach duszpasterskich z lat 2000–2015², następnie szukanie odpowiedzi na postawione powyżej pytania oraz stwierdzenie przydatności zgromadzonego materiału w pracy duszpasterskiej. Świadomie zostanie pominięta charakterystyka prezentowanego materiału, gdyż została ona szczegółowo omówiona w innym miejscu³. Układ treści *programów* przeznaczonych na lata 2010–2015, poza niewielkimi zmianami, stanowi kontynuację wcześniej wypracowanego schematu książki, a treści prezentowane w tych latach zostaną omówione w poszczególnych częściach niniejszego opracowania. Duszpasterstwo młodzieży jest rozumiane jako działalność Kościoła mająca na celu pomoc młodemu człowiekowi⁴ w żywym spotkaniu z Bogiem, które dokonuje się w ramach urzeczywistniania się funkcji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej w działalności zbawczej Kościoła. Nie bez znaczenia pozostaje konieczność towarzyszenia młodemu człowiekowi w rozwoju jego osobowości oraz wszelka pomoc, która jest jemu niezbędna, by mógł stać się coraz bardziej dojrzałym i świadomym chrześcijaninem⁵.

I. Kontekst omawianego zagadnienia

Sytuacja Kościoła w Polsce została przedstawiona w *programach* na tle zmian, jakie dokonały się w ostatnim czasie w krajach europejskich, w których dostrzeżono zjawisko ideologizacji chrześcijaństwa, większe zaangażowanie społeczno-polityczne, aniżeli działalność ukierunkowaną na pogłębienie życia wiary⁶. Zagrożeniem dla współczesnych chrześcijan jest mentalność, zgodnie z którą sukces finansowy staje się wartością najwyższą⁷. Brak wiary w Kościół,

określenie: *program duszpasterski* dotyczy konkretnego programu wraz z wyznaczonymi celami do realizacji w danym roku kościelnym

² Początek i zakończenie badań wyznacza rok kościelny, a nie kalendarzowy.

³ Por. J. K u r o s z: *Duszpasterstwo dzieci w ogólnopolskich programach duszpasterskich (2000–2010)*. „Teologia Praktyczna” T. 14: 2013 s. 185–195.

⁴ W niniejszym opracowaniu przyjmuje się, że do duszpasterstwa młodzieży należą wszyscy między 12–13 a 18–19 rokiem życia. Nie są jednak sztywne ramy, gdyż przynależność do tej grupy zależy od rozwoju osobistego oraz długości nauki w szkole ponadgimnazjalnej. Por. J. K u r o s z: *Szkolne nauczanie religii w spotkaniu z duszpasterstwem dzieci i młodzieży. Wyzwania i szanse*. Poznań 2008 s. 28–30.

⁵ Por. A. D ł u g o s z: *Młodzieży duszpasterstwo*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. K a m i ń s k i, W. P r z y g o d a, M. F i j a ł k o w s k i. Lublin 2006 s. 511–515; W. J e n t s c h: *Jugendseelsorge*. W: *Lexikon der Pastoraltheologie*. Red. F. K l o s e r m a n n, K. R a h n e r, H. J. S c h i l d. Freiburg im. Br. 1972 s. 145–149.

⁶ Por. J. Ż y c i ń s k i: *Wizja nowej ewangelizacji w przesłaniu II Specjalnego Synodu Biskupów Europy a obecne problemy duszpasterskie Kościoła w Polsce*. W: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski [dalej: KDEP]: *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001*. Red. E. S z c z o t o k, R. K e m p n y, A. L i s k o w a c k a. Katowice 2000 s. 39–39.

⁷ Por. tamże s. 42–43.

będący konsekwencją braku wiary w obecność Chrystusa w eklezjalnej wspólnoty stał się istotnym problemem w krajach europejskich i wyzwaniem duszpasterskim, także w Polsce⁸.

Dla Kościoła w Polsce szczególnym wyzwaniem było przewyciężenie wśród wiernych lęków związanych z przyjęciem członkostwa w Unii Europejskiej w 2004 roku. Czyniono to poprzez przypominanie o odpowiedzialności za „duszę Europy”, która miała się przejawiać w odnalezieniu prawdziwej tożsamości Europy, w budowaniu nowej solidarności ducha, wychowaniu młodych do wiary. Jej przejawem miała być wspólnota braci w wierze⁹.

W omawianym okresie zwrócono także uwagę na bezrobocie wpływające negatywnie na małżeństwo i rodzinę, przyczyniające się do pogarszania się stanu zdrowia psychicznego wielu Polaków oraz do wzrostu przestępczości i emigracji wielu młodych ludzi. Wykluczenie społeczne będące wynikiem świadomej decyzji poszczególnych osób lub też dokonujące się wbrew ich woli stało się znakiem charakterystycznym początku XXI wieku¹⁰.

Wśród zadań, jakie stały przed Kościołem w Polsce na przestrzeni ostatnich 15 lat wymieniano w *programach*: kształtowanie modelu parafii jako wspólnoty wspólnot, budzenie współodpowiedzialności świeckich za ewangelizację, działalność rad parafialnych¹¹, podjęcie przez parafię odpowiedzialności za formację i działania laikatu, wsparcie przez proboszczów działalności świeckich we

⁸ Por. W. Zdaniewicz: *Kościół w Polsce na początku XXI wieku*. W: Komisja Duszpasterstwa Ogólnego Konferencji Episkopatu Polski [dalej: KDOKEP]: *Przywracajmy nadzieję ubogim. Rok 2005/2006. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2005 s. 67–70.

⁹ Por. tamże s. 45–46; J. Życiński: *Nowe wyzwania duszpasterskie w perspektywie budowania duchowej jedności Europy*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2003/2004*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2003 s. 31–33; A. Długosz: *Duszpasterstwo młodzieży wobec nowych wyzwań*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei. Program duszpasterski na rok 2004/2005*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2004 s. 132–139.

¹⁰ Por. B. Mierzwiński: *Specyfika polskich znaków czasu*. W: KDOKEP: *Poznać Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2000/2002*. Red. P. Kurzela, R. Kempny, A. Liskowacka: Katowice 2001 s. 30–54; M. Szczepański: *Spoleczne koszty transformacji*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa...*, dz. cyt. s. 59–74; T. Kukla: *Kościół katolicki w Polsce a przyszli emigranci. Jak pomagać wyjeżdżającym na emigrację zarobkową i ich rodzinom*. W: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski [dalej: KDKEP]: *Bądźmy uczniami Chrystusa. Rok 2007/2008. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. S. Stulkowski, Poznań 2007 s. 257–261.

¹¹ Por. W. Musioł: *Formacja Parafialnych Rad Duszpasterskich (PRD) na terenie Diecezji Opolskiej*. W: KDKEP: *Kościół naszym domem. Rok 2011/2012. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Stulkowski, Poznań 2012 s. 242–248; K. Piechaczek: *Formacja Parafialnych Rad Duszpasterskich (PRD) na terenie Diecezji Gliwickiej*. W: tamże, s. 249–253; A. Wodarczyk: *Struktury komunijne w kościele miejscem realizacji powołań, darów i charyzmatów*. W: tamże, s. 158–177.

wspólnotach parafialnych, głoszenie Ewangelii niewierzącym, solidaryzowanie się z problemami społecznymi¹². Zwracano uwagę na pogłębiające się zjawisko anonimowości wiernych w parafiach, przejawiające się m.in. w traktowaniu jej jako stacji usługowej¹³. W *programach* pojawiły się także artykuły związane z katechezą dorosłych¹⁴, która wpływa na skuteczność duszpasterstwa młodzieży, ponieważ duży wpływ na postawy wiary młodych ludzi ma świadectwo i wsparcie osób dorosłych¹⁵. Oprócz zagadnień wcześniej przedstawionych trzeba także wspomnieć o zjawisku globalizacji¹⁶ i subkulturach, które cechuje negatywny stosunek do życia oraz agresja¹⁷.

Rok kościelny 2006/2007 przeżywany pod hasłem „Przypatrzmy się powołaniu naszemu” stał się okazją do refleksji nad wyborem drogi powołania przez młodych ludzi. Liczba powołań kapłańskich w Polsce utrzymywała się na stałym poziomie do 2005 roku i stanowiła około 1/4 powołań w Europie, ale stosunek liczby powołań do liczby wiernych sytuuje Kościół w Polsce dopiero na 13 miejscu¹⁸. Powolny proces zmniejszającej się liczby powołań zakonnych będący wynikiem uwarunkowań historycznych, społecznych i eklezjalnych przedstawiła s. Jolanta Olech SJK. Zwróciła ona uwagę na brak obecności zagadnień życia konsekrowanego w działalności duszpasterskiej na terenie parafii¹⁹. Szansą na rozwiązanie tego problemu był program duszpasterski roku 2014/2015, który treścią wpisywał się w przeżywany w tym czasie w Kościele „Rok Życia Konsekrowanego”²⁰.

¹² Por. *Z prac II Polskiego Synodu Plenarnego*. W: KDEP: *Nowa ewangelizacja...*, dz. cyt. s. 131–134; M.P. Domingues: *Parafia jako miejsce ewangelizacji*. W: KDEP: *Nowa ewangelizacja...*, dz. cyt. s. 140–146;

¹³ Por. I. Cieślak: *Przewyciężyć kryzys parafii*. W: tamże s. 161.

¹⁴ Por. K. Nycz: *Katecheza a parafia*. W: KDOKEP: *Poznać Chrystusa...*, dz. cyt. s. 238–239; Benedykt XVI: *Przemówienie Benedykta XVI do pierwszej grupy biskupów polskich 26 listopada 2005*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu naszemu. Rok 2006/2007. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. P. Kurzeła, A. Liszkowacka. Katowice 2006 s. 15 i 24.

¹⁵ Por. M. Drodź: *Współczesne wyzwania duszpasterskie*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa...*, dz. cyt. s. 16–17; Benedykt XVI: *Przemówienie Benedykta XVI do pierwszej grupy biskupów...*, dz. cyt. s. 14.

¹⁶ Por. I. Stolarczyk: *Wyzwania duszpasterskie okresu globalizacji*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei...*, dz. cyt. s. 211–231.

¹⁷ Por. M. Drodź, dz. cyt. s. 12.

¹⁸ Por. W. Polak: *Sytuacja powołań duchownych w Polsce*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu...*, dz. cyt. s. 269–282.

¹⁹ Uwaga to nie dotyczy modlitwy wiernych podczas liturgii. Por. J. Olech: *Powołania do życia zakonnego żeńskiego w Polsce*. W: tamże, s. 283–294.

²⁰ Por. S. Gądecki: *Słowo wstępne*. W: KDEP: *Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię. Rok 2014/2015. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017*. Red. S. Stulikowski. Poznań 2014 s. 16.

Przedstawione w *programach* wyniki badań postaw społeczno-religijnych Polaków, przeprowadzonych przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego²¹, potwierdzają postępującą sekularyzację polskiego społeczeństwa, która przejawia się m.in. zaniedbaniem świętowania niedzieli²², zanikiem wrażliwości na *sacrum*, barkiem znajomości podstawowych pojęć religijnych pierwszeństwem własnego „ja” przed dobrem wspólnym, bezkrytycznym pluralizmem, pogłębiającym się poczuciem tymczasowości. Marek Fijałkowski zwrócił także uwagę na pojawiające się antychrześcijańskie uprzedzenia, a nawet irracjonalny lęk wobec chrześcijaństwa²³. Nadzieję na przezwyciężenie wspomnianych postaw budzi nowa ewangelizacja²⁴, coraz częściej wykorzystywana telewizja²⁵ oraz e-ewangelizacja. Internet współcześnie stał się nie tylko narzędziem głoszenia Ewangelii, ale także jest wykorzystywany przez wiernych do kontaktu z parafią. Niezależnie od ustosunkowania się do tego typu działalności członków Kościoła nie można przejść obojętnie wobec niej, ale też nie może ona zastąpić spotkania wiernych we wspólnocie. W celu osiągnięcia jak największych korzyści wynikających z dostępności Internetu dla szerokiego grona odbiorców, warto wykorzystać wskazówki, które zostały w tej kwestii zaproponowane przez Monikę Przybysz²⁶.

II. Obraz młodego pokolenia u początku XXI wieku

Współczesna młodzież jest pełna kontrastów, co sprawia pewną trudność w zwięzłej charakterystyce tej grupy wiekowej²⁷. Młodzi ludzie XXI wieku są zagubieni. Główną przyczyną jest brak zakorzenienia i głód miłości, których oni doświadczają. Rodzina, w której zaburzona jest jej struktura i stabilność, przejawiająca się w rozwodach, separacjach oraz wszelkich patologiach sprawia,

²¹ Por. W. Sałdoń: *Jak wierzą Polacy?* W: KDKEP: *Wierzę w Syna Bożego. Rok 2013/2014. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 20013–2017*. Red. S. Stulkowski. Poznań 2013 s. 269–2715.

²² Por. T. Wielebski: *Troska Kościoła w Polsce o niedzielę jako czas budowania komunii*. W: KDKEP: *Kościół naszym domem...*, dz. cyt. s. 261–285.

²³ Por. M. Fijałkowski: *Uwarunkowania społeczno-kulturowe duszpasterskiej pracy Kościoła w Polsce na początku XXI wieku*. W: KDKEP: *Być solą ziemi. Rok 2012/2013. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Stulkowski. Poznań 2012 s. 228–239.

²⁴ Por. W. Szlachetka: *Szkoły nowej ewangelizacji Redemptoris Missio w dziele formacji uczniów*. W: KDKEP: *Bądźmy uczniami...*, dz. cyt. s. 242–256.

²⁵ Por. E. Król-Cebulska: *Telewizja Lumen. Nowa Ewangelizacja w praktyce*. W: KDKEP: *Wierzę w Syna...*, dz. cyt. s. 382–404.

²⁶ Por. M.M. Przybysz: *Public relations w dawaniu świadectwa w wierze. E-ewangelizacja i profesjonalizacja działań*. W: tamże, s. 356–377.

²⁷ Por. H. Tomasiak: *Wychowanie młodych do wiary*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei...*, dz. cyt. s. 106.

że młodzież nie ma poczucia przynależności. Coraz częściej nie przekazuje się im norm i zasad postępowania, nie ma spójnego systemu wartości w wychowaniu dzieci. To wszystko sprawia, że młodzi nie znają norm postępowania lub nie postrzegają ich jako wartości, oraz nie stosują ich w życiu²⁸. W ten sposób utrwała się w nich postawa, którą charakteryzuje brak jednoznacznych kryteriów dobra i zła, a poczucie tymczasowości jeszcze je pogłębia. Postawa relatywizmu uwiadcza się w wybiórczym traktowaniu norm Dekalogu. Henryk Tomasik wskazał, że ponad połowa młodzieży traktuje własne sumienie, jako czynnik decydujący w rozwiązywaniu konfliktów. Taka sytuacja budzi niepokój, gdyż religijność młodzieży często jest oddzielona od moralności i zasad, co przyczynia się do zaburzonego kształtowania sumienia. Konsekwencją tego jest fakt, że ponad 60% młodych ludzi twierdzi, że współżycie seksualne przed ślubem jest dopuszczalne i godzą się oni na stosowanie środków antykoncepcyjnych²⁹. Sytuacja społeczno-ekonomiczna, a zwłaszcza brak pewności otrzymania pracy, czy konieczność przekwalifikowania zawodowego przed rozpoczęciem pracy zarobkowej nie sprzyja poczuciu stabilności i przynależności, wręcz przeciwnie potęguje u młodych poczucie lęku i frustracji. Emigracja zarobkowa wielu ludzi należących do młodego pokolenia jest jedynie skutkiem tego, iż wspomniane wyżej zjawiska dotykają coraz szerszą grupę młodych.

Brak głębokich więzi rodzinnych może być przyczyną trudności w określeniu własnej tożsamości. Jest też źródłem głodu miłości. To z kolei prowadzi do obniżonego poczucia własnej wartości, czego przejawem są zaburzenia w kształtowaniu się obrazu własnego „ja”. Stąd rodzi się silna potrzeba zaistnienia młodego człowieka w otaczającym go świecie bez odniesienia do głębi samego siebie. Przejawia się to w dążeniu do coraz większego posiadania różnorodnych dóbr, pogoni za modą, idolami itp. Brak zakorzenienia i głód miłości u młodego człowieka uwiadcza się w trzech możliwych postawach: agresywnej, marzycielskiej uciekającej w świat nierealny oraz postawy usytuowanej pośrodku tych dwóch skrajności. Tę ostatnią charakteryzują zmiany zachowań w zależności od przeżywanej sytuacji³⁰. Kazimierz Ożóg twierdzi, że młodzież należąca do trzeciej grupy tzw. środka, jest najliczniejsza. Tym co ją szczególnie wyróżnia jest zachowanie podstawowego zrębu wartości religijnych, moralnych, społecznych, poznawczych, estetycznych, przywiązywanie większej uwagi do wartości hedonistycznych oraz krytyka osób i instytucji, w tym także instytucji Kościoła³¹.

²⁸ Por. E. K u s z: *Młodzi stróżami poranka? Sylwetka współczesnego młodego człowieka*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa...* dz. cyt. s. 105–106.

²⁹ Por. tamże, s. 113; H. Tomasik: dz. cyt. s. 109–111.

³⁰ Por. E. K u s z, dz. cyt. s. 108–109.

³¹ Por. K. O ż ó g: *Wartości i wartościowanie w języku współczesnej młodzieży*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa...*, dz. cyt. s. 135.

W XXI wieku zmniejszyła się liczba młodzieży deklarującej się jako osoby głęboko wierzące. Młodzież szkół średnich stanowiła grupę w której ta tendencja była najbardziej widoczna. Z badań przeprowadzonych w 2012 roku wynika, że jedynie 7% młodzieży uważa się za osoby głęboko wierzące, przy czym młodzież częściej niż dorośli twierdzi, że ich wiara jest silniejsza od wiary rodziców³². Wyróżniono dwie grupy postaw młodzieży w stosunku do Kościoła. Pierwszą z nich stanowią osoby, które postrzegają Kościół jako gwaranta niezmiennych wartości, drugą zaś osoby odrzucające Kościół jako instytucję. Taka postawa charakteryzuje młodych, którzy nie dostrzegają świadectwa życia płynącego z przeżywanej wiary, zarzucają wiernym brak autentyczności i sformalizowane kontakty z ludźmi. Ewa Kusz zwraca uwagę, że młodych nie interesuje Kościół skupiony na sobie, ale interesuje ich Kościół, który wychodzi poza mury kościoła, tj. poza świątynię. Natomiast Krzysztof Pawlina mówi wręcz o religijności bez Kościoła. Być może, w tak rozumianej relacji z Bogiem, tkwi źródło zmniejszającego się uczestnictwa młodzieży w religijnych praktykach zbiorowych i indywidualnych, zwłaszcza wśród młodzieży szkół średnich. Środowisko lokalne ma największy wpływ na postawy tej grupy wiekowej. Nie można również zapomnieć o wpływie środków masowego przekazu, w tym Internetu, który często zaspakaja potrzebę kontaktu z rówieśnikiem, ale pośrednio także przyczynia się do utrwalenia postawy lęku przez zaangażowaniem w relacje międzyludzkie³³.

Przestawiony obraz młodego pokolenia Polaków nie jest pełny, gdyż w życiu Kościoła i świata jest również obecna młodzież, która daje świadectwo swojej wiary i troski o drugiego człowieka. Wielu młodych jest zaangażowanych w wolontariat, ruchy i stowarzyszenia katolickie. Tysiące młodych uczestniczy w rekolekcjach wakacyjnych, Europejskich Spotkaniach Młodych oraz Światowych Dniach Młodzieży³⁴. Miłość, szczęście rodzinne, głębokie uczucie, zaufanie, chęć bycia potrzebnym drugiemu człowiekowi, pragnienie bliskości z innymi ciągle zajmują naczelne miejsca w hierarchii wartości młodego pokolenia, choć w relacjach osobowych ciągle dominuje poczucie niezależności oraz prawo do bycia sobą³⁵. Jan Paweł II wielokrotnie podczas swojego pontyfi-

³² Por. H. Tomasiak, dz. cyt. s. 112; W. Sadłóń, dz. cyt. s. 271–272.

³³ Por. E. Kusz, dz. cyt. 112–113, 116; H. Tomasiak, dz. cyt. s. 112–113; K. Pawlina: *Kondycja duchowa młodego pokolenia*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię...*, dz. cyt. s. 95.

³⁴ Por. H. Tomasiak, dz. cyt. s. 106–107; A. Sołtysik: *Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży w Polsce*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię...*, dz. cyt. s. 463–466; G. Suchodolski: *Przygotowanie duchowe do XX Światowych Dni Młodzieży*. W: tamże, s. 289–290; R. Litwińczuk: *Ruch Światło–Życie*. W: tamże, s. 440–447; J. Góra: *Idea młodzieżowych spotkań ledniczych*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa...*, dz. cyt. s. 301–307; M. Piotrowski: *Ruch Czystych Serc*. W: KDOKEP: *Otoczmy troską życie. Rok 2008/2009. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. S. Stulkowski. Poznań 2008 s. 326–339.

³⁵ Por. E. Kusz, dz. cyt. 115–116.

katu mówił, że są nadzieją Kościoła³⁶. Jednak, aby tak się stało, trzeba zrobić wszystko, co możliwe by pomóc młodzieży otworzyć się na miłość i osiągnąć jedność życia³⁷.

III. Oddziaływanie pastoralne wobec młodzieży

W zgromadzonym materiale wyróżniono poza *programami duszpasterskimi*, trzy rodzaje tekstów mogących pomóc w duszpasterstwie młodzieży. Pierwszą z nich stanowią artykuły bezpośrednio traktujące o działalności pastoralnej wobec tej grupy wiekowej. Do drugiej z kolei należą teksty o tematyce skoncentrowanej wokół rodziny i spraw wychowawczych, bez których nie byłoby skutecznego oddziaływania duszpasterskiego. Tematyka trzeciego rodzaju publikacji dotyczy wszystkich członków Kościoła, a nie tylko młodzieży, dlatego zostanie pominięta w tym opracowaniu.

Programy duszpasterskie zawierają konkretne wskazania dla duszpasterstwa młodzieży. W ramowym programie na lata 2006–2010, w trzecim roku jego realizacji został po raz pierwszy zaprezentowany program szczegółowy, który po niewielkich zmianach jest publikowany do czasów obecnych, czyli do 2015. W zakresie interesującego nas zagadnienia, w „Schemacie programu duszpasterskiego”, znajdują się treści określające zadania stojące przed katechezą szkolną i parafialną dla poszczególnych grup wiekowych. Zadania te zawarte są w „Podstawie programowej” i programach nauczania oraz nawiązują do tematyki roku duszpasterskiego. Od roku 2012/2013 mają one charakter opisowy uwzględniający etapy rozwoju psychicznego i społecznego uczniów oraz wynikające z tego konsekwencje dla działalności pastoralnej³⁸. Jest to bardzo cenna pomoc i duże ułatwienie w pracy z młodzieżą zarówno dla katechetów, jak i dla kapłanów.

Wśród celów *programów duszpasterskich* można wyróżnić te, które są szczególnie istotne dla duszpasterstwa młodzieży. W ramach przepowiadania Słowa, poza wspomnianymi zadaniami dla katechezy szkolnej i parafialnej, jest to troska całej parafii o przekaz wiary młodemu pokoleniu oraz rekolekcje ke-

³⁶ Jan Paweł II: Adhortacja apostolska *Christifideles laici* (1988). Tekst polski. Poznań 1989 nr 46.

³⁷ Por. S. Gądecki: *Słowo wstępne*. W: KDKEP: *Bądźmy świadkami miłości. Rok 2009/2010. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. S. Stulko wski. Poznań 2009 s. 8.

³⁸ Por. M. Korgul: *Zdania dla katechezy szkolnej i parafialnej*. W: KDKEP: *Być solą ziemi...* dz. cyt. s. 34–48; Tenże: *Katecheza dzieci i młodzieży – szkolna i parafialna – w kontekście programu duszpasterskiego dla Kościoła w Polsce*. W: KDKEP: *Wierzę w Syna...* dz. cyt. s. 39–43; Tenże: *Katecheza szkolna i parafialna w kontekście programu duszpasterskiego dla Kościoła w Polsce*. W: KDKEP: *Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię. Rok 2014/2015. Przez Chrystusa. Z Chrystusem. W Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017*. Red. Red. S. Stulko wski. Poznań 2014 s. 43–52.

rygmatyczne³⁹. Z kolei w działalności liturgicznej cele skupione zostały wokół sakramentów. Autorzy *programów duszpasterskich* wskazywali m.in. na solidne przygotowanie do sakramentu bierzmowania, troskę o celebrację i dalsze towarzyszenie młodemu na drodze ich wiary oraz wskazywali na sakramenty, jako źródło poznania i doświadczania Miłości. Podkreślali również znaczenie mocy Ducha Świętego w liturgii i wspólnotowe przeżywanie sakramentów, zwłaszcza nabożeństw pokutnych⁴⁰. Wśród celów określających posługę na rzecz kościelnej wspólnoty współpraca duchownych i świeckich jawi się jako najważniejsza. Bez niej niemożliwe byłoby przygotowanie do Świątowych Dni Młodzieży, tworzenie wspólnot odpowiedzialnych za przygotowanie do tego spotkania oraz propagowanie akcji „Bilet dla brata” mającej za zadanie udzielenie pomocy młodzieży z ubogich krajów w spotkaniu z Papieżem w 2016 roku. Przedstawiając główne cele zawarte w *programach duszpasterskich* nie można pominąć zachęty do zakładania szkolnych kół Caritas⁴¹.

W artykułach bezpośrednio dotyczących działalności pastoralnej skierowanej do młodzieży dominuje tematyka skoncentrowana wokół sakramentu bierzmowania oraz przygotowania do sakramentu małżeństwa. Powiązanie nauczania religii w szkole i katechezy parafialnej stanowiło punkt wyjścia do przypomnienia, że wspólnota parafialna jest najlepszym miejscem przygotowania do bierzmowania. To w niej młody człowiek powinien uczestniczyć w formacji w małych grupach⁴². Takie ujęcie zagadnienia nie neguje funkcji rodziny w religijnym wychowaniu dzieci. Tematyka późniejszych publikacji związanych z sakramentem bierzmowania skupia się wokół formacji duchowej młodzieży oraz mówi o aktywnym zaangażowaniu osób świeckich, w tym rodziców oraz członków rad

³⁹ Por. S. Stulkowski: *Być solą ziemi*. W: KDKEP: *Być solą ziemi...*, dz. cyt. s. 20 i 22; *Schemat programu duszpasterskiego*. W: KDKEP: *Wierzę w Syna...*, dz. cyt. s. 31; *Schemat programu duszpasterskiego*. W: KDKEP: *Nawracajcie się...*, dz. cyt. s. 27.

⁴⁰ Układ przypisu według daty wydania *programów*. Por. *Ścieżki realizacji programu*. W: KDKEP: *Bądźmy świadkami...*, dz. cyt. s. 37; *W komunii z Bogiem*. W: KDKEP: *W komunii z Bogiem*. Rok 2010/2011. *Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Stulkowski. Poznań 2012 s. 17; *Katecheza dzieci i młodzieży – szkolna i parafialna*. W: tamże, s. 33–34; *Schemat programu duszpasterskiego*. W: KDKEP: *Wierzę w Syna...*, dz. cyt. s. 30; *Schemat programu duszpasterskiego*. W: KDKEP: *Nawracajcie się...*, dz. cyt. s. 27–28.

⁴¹ Por. *Ścieżki realizacji programu*. W: KDKEP: *Otoczmy troską życie...*, dz. cyt., s. 39; *Ścieżki realizacji programu*. W: KDKEP: *Bądźmy świadkami...*, dz. cyt. s. 39; *Ścieżki realizacji programu*. W: KDKEP: *W komunii z Bogiem...*, dz. cyt. s. 35; *Katecheza dzieci i młodzieży – szkolna i parafialna*. W: KDKEP: *Kościół naszym domem...*, dz. cyt. s. 30; *Schemat programu duszpasterskiego*. W: KDKEP: *Wierzę w Syna...*, dz. cyt. s. 31; *Schemat programu duszpasterskiego*. W: KDKEP: *Nawracajcie się...*, dz. cyt. s. 28.

⁴² Por. K. Nycz, dz. cyt. s. 232–246.

parafialnych⁴³. Podobny charakter powinno mieć przygotowanie bliższe do sakramentu małżeństwa. Autorzy publikacji wskazali katechetyczny wymiar tego przygotowania oraz podzielili się doświadczeniem z przeprowadzonej formacji w dwóch parafiach⁴⁴. W tym kontekście warto wskazać na dwa artykuły, których autorzy podpowiadają, w jaki sposób mówić o małżeństwie i rodzinie oraz seksualności człowieka⁴⁵.

W kolejnej grupie publikacji zawartej w *programach* znajdują się wskazówki pastoralne dla duszpasterstwa młodzieży. Wśród nich zaakcentowano wychowawczą rolę tego typu posługi oraz niezbędną obecność kapłana wśród młodych. Przypomniano kryteria, jakie winno spełniać duszpasterstwo wobec tej grupy wiekowej. Wspólnota, uczestnictwo w sakramentach, wzajemna wymiana myśli i przeżyć, konkretny program pracy, spójny model dążenia do świętości, otwartość – są to tylko niektóre priorytety dla tej posługi⁴⁶. Do innych ważnych zadań, za które w dużej mierze jest odpowiedzialny kapłan, należą m.in. rozwijanie tego, co jest dobre w młodzieży, pomoc w odkrywaniu jej duchowych potrzeb, kształtowanie sumień, troska o formację liturgiczną, aktywizowanie młodych do ewangelizowania swoich środowisk, wspólny udział w różnorodnych spotkaniach odbywających się poza wspólnotą parafialną. Wyzwaniem dla kapłanów, zwłaszcza w ostatnim czasie, będzie uczestnictwo wraz z podopiecznymi w wielowymiarowym dialogu z twórcami kultury i osobami pracującymi w mediach⁴⁷. Realizacja tego postulatu pomoże młodym lepiej zrozumieć zmiany zachodzące w świecie.

Uczestnictwo młodzieży w ruchach i stowarzyszeniach, pieszych pielgrzymkach stanowi tematykę kolejnej grupy publikacji związanej z omawianym zagadnieniem. Mają one charakter opisowy i przedstawiają zarówno duchowość, jak i sposoby realizacji charyzmatu ruchów i stowarzyszeń. m.in. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Ruch Światło-Życie, Ruch Czystych Serc⁴⁸. Stanowią one kompendium wiedzy dla kapłanów, a dla młodzieży są swoistym zaproszeniem

⁴³ Por. J. K o w a l c z y k: *Ożywienie przygotowania do sakramentu bierzmowania w Polsce*. W: KDKEP: *Być solą ziemi...*, dz. cyt. s. 264–281; S. S e p i o ł o: *Otworzyć młodych na Ducha Świętego. Trzyletni program dla parafii – „Młodzi na progu”*. W: tamże, s. 282–290.

⁴⁴ Por. K. K a n t o w s k i: *Katechetyczny wymiar odkrywania powołania do małżeństwa*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu...*, dz. cyt. s. 226–250; „*Przygotowanie bliższe do małżeństwa i życia w rodzinie” dla młodzieży w małych grupach w parafii*. W: tamże, s. 251–267.

⁴⁵ Por. M. W a ł u ś: *Ciało, dobry pomysł Boga. Śladami Jana Pawła II*. W: KDKEP: *Otoczmy troską życie...*, dz. cyt., s. 166–177; Z. N o s o w s k i: *Bardzo dobra nowina o Miłości w małżeństwie*. W: KDKEP: *Bądźmy świadkami miłości...*, dz. cyt. s.229–245.

⁴⁶ Por. A. D ł u g o s z: *Duszpasterstwo młodzieży...*, dz. cyt. s. 132–139; E. K u s z, dz. cyt. s. 114–116. 118–119.

⁴⁷ Por. H. T o m a s i k, dz. cyt. s. 131–132.

⁴⁸ Por. R. L i t w i Ń c z u k, dz. cyt. s. 440–447; A. S o ł t y s i k, dz. cyt. s. 447–468; A. S c h u ł z: *Ruchy i stowarzyszenia katolickie środowiskiem formacji i działalności apostołowskiej*. W: KDKEP: *Bądźmy uczniami...*, dz. cyt. s. 211–226; M. P i o t r o w s k i, dz. cyt. s. 326–339;

do zaangażowania się w tego typu działalność apostolską. Podobny charakter mają artykuły opisujące przygotowania do Światowych Dni Młodzieży, Europejskich Spotkań Młodych, czy spotkań organizowanych przez młodych dla młodych w Lednicy⁴⁹.

Problematyka związana z wychowaniem młodego człowieka jest ściśle powiązana z duszpasterstwem młodzieży. Nie można skutecznie prowadzić młodych do żywej i głębokiej wiary pomijając sprawy wychowawcze. Te z kolei powinny być spójne z wychowaniem w rodzinie. To rodzina jest głównym środowiskiem wychowawczym⁵⁰, a działalność duszpasterską powinno się traktować jako uzupełniającą. Coraz częściej jednak okazuje się, że młodzi ludzie nie znajdują w swoich rodzinach prawdziwych świadków wiary. W takich przypadkach na duszpasterzach, katechetach⁵¹ oraz rówieśnikach spoczywa odpowiedzialność za swoich kolegów i koleżanki. Będzie się ona przejawiała w świadectwie życia i towarzyszeniu w dorastaniu do żywej wiary⁵². Przedstawiona problematyka związana z kondycją młodego pokolenia u początku XXI wieku ukierunkowuje jednocześnie oddziaływania wychowawcze zarówno w rodzinie, jak i w parafii. Publikacje zawarte w programach w dużym stopniu potwierdzają powyższą tezę. Wychowanie młodych do wiary streszcza cały program wychowawczy. Jego elementy odnajdziemy w *programach* zarówno w przedstawionych już priorytetach duszpasterstwa młodzieży, jak i w treści pozostałych publikacji. Wśród nich jest zachęta do wychowania młodych do wolności, która nie będzie górowała nad prawdą oraz zachęta do związanej z nią formacji postaw moralnych⁵³. Stanisław Dziekoński zwrócił uwagę na powiązanie wychowania ze współczesną kulturą⁵⁴. Pomoc młodzieży w odkrywaniu ich własnego powołania nie może się ograniczać jedynie do środowiska rodzinnego. Musi obejmować również obszar wiary. Szkolne lekcje religii, formacja duchowa we wspólnocie, udział w rekolekcjach, spotkaniach młodych, wspólne wakacje – to wszystko przyczynia się do odkrycia przez młodych własnej drogi do świętości⁵⁵. Stała

⁴⁹ Por. J. G ó r a, dz. cyt. s. 301–307; J. D r o b: „Dzień Papieski” szansą duszpasterską. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa...*, dz. cyt. s. 308–311; G. S u c h o d o l s k i, dz. cyt. s. 289–294; M. D u r s k i: *Europejskie Spotkanie Młodych w Poznaniu*. W: KDKEP: *Bądźmy świadkami...*, dz. cyt. s. 268–276.

⁵⁰ Por. *Z dokumentów II Synodu Plenarnego*. W: KDOKEP: *Poznać Chrystusa...*, dz. cyt. s. 121; M. C o g i e l: *Katechizować w klimacie nadziei*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię...*, dz. cyt. s. 157–158.

⁵¹ Por. D A 10; M. D z i e w i e c k i: *Stawanie się człowiekiem. Psychopedagogika świętości*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu...*, dz. cyt. s. 176–178.

⁵² Por. *Schemat programu duszpasterskiego*. W: KDKEP: *Wierzę w Syna...*, dz. cyt. s. 30–31.

⁵³ Por. A. D ł u g o s z, dz. cyt. s. 132; H. T o m a s i k, dz. cyt. s. 125; M. C o g i e l, dz. cyt. s. 151–153.

⁵⁴ Por. S. D z i e k o Ń s k i: *Znaczenie wychowania i kultury w realizacji powołania*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu...*, dz. cyt. s. 191–197.

⁵⁵ Por. A. D ł u g o s z, dz. cyt. s. 132–138.

troska o rozwój życia duchowego realizowana w ramach posługi pastoralnej powinna również przygotować młodych na pokonywanie trudności, jakie spotkają na swojej drodze wiary w dorosłym życiu⁵⁶.

Przeprowadzona analiza zgromadzonego materiału potwierdza troskę Kościoła o religijne wychowanie młodzieży. Przedstawiony obraz młodego pokolenia zawarty w *programach*, zarówno wskazuje na jego zależność od przemian społecznych, jaki i pozwala ocenić skuteczność posługi pastoralnej lub jej brak. W zgromadzonym materiale zawarto wnioski wynikające z obserwacji i prezentowanych w artykułach badań, dotyczących przejawów życia Kościoła. Jest też naukowa refleksja, często powiązana z tematyką roku kościelnego. Propozycje duszpasterskie są odpowiedzią na zmieniające się uwarunkowania. Od kapłanów i osób odpowiedzialnych za duszpasterstwa młodzieży zależy, na ile zostaną one wykorzystane w pracy w parafialnej.

Na przestrzeni 15 lat opublikowano w *programach* 23 pozycje poruszające bezpośrednio tematykę związaną z duszpasterstwem młodzieży oraz około 20 tekstów dotyczących spraw wychowawczych⁵⁷. Poza *programami duszpasterskimi*, które od 2006/2007 roku zawierają treści dotyczące młodzieży, pozostałe publikacje nie ukazują się systematycznie, co może utrudnić poszukiwania nowych rozwiązań pastoralnych. Ze względu na to, że treści przydatne do pracy z młodzieżą są zawarte w artykułach, których tytuły nie zawsze na to wskazują, warto byłoby się zastanowić nad stworzeniem czegoś w rodzaju krótkiego „przewodnika” po powyższych publikacjach, odsyłającego osobę zainteresowaną do tego, czego ona potrzebuje. Na pewno ułatwiłoby to pracę osobom zaangażowanym w duszpasterstwo młodzieży. Ze względu na podatność młodzieży na wpływy środowiska, środki masowego przekazu oraz współczesne trendy nie może w przyszłości zabraknąć publikacji ukazujących wyniki badań, których znajomość może przyczynić się do skuteczniejszego oddziaływania. Kolejna propozycja dotyczy członków Krajowego Duszpasterstwa Młodzieży, którzy mogliby na łamach *programów* dzielić się swoimi poszukiwaniami związanymi z formacją tej grupy wiekowej.

Analiza zgromadzonego materiału pozwala stwierdzić progres związany z układem treści w *programach*. Od 2012/2013 układ programu duszpasterskiego jest bardziej przejrzysty dla czytelnika, niż to było we wcześniejszych materiałach. Najpierw przedstawione są cele i zadania, potem następuje szczegółowe omówienie. Ważny jest też kontekst duszpasterski omawianych zagadnień. Wi-

⁵⁶ Por. J. W. G o g o l a: *Stala troska o rozwój życia duchowego*. W: KDKEP: *Otoczmy troską życie...*, dz. cyt. s. 158–160.

⁵⁷ Przedstawione dane nie obejmują wstępów, programów i schematów duszpasterskich. Niektóre z artykułów zawierają treści dotyczą zarówno duszpasterstwa młodzieży oraz problematyki rodzinnej i wychowania.

doczny progres *programów* pod względem zawartych w nich treści budzi nadzieję, że trud włożony w ich przygotowanie przyniesie w przyszłości owoce.

Przedstawione w artykule zagadnienie nie wyczerpuje całego tematu. Warto podjąć dalsze badania w tym obszarze, które pokażą, jak programy są wykorzystywane w pracy duszpasterskiej.

Bibliografia

- Benedykt XVI: *Przemówienie Benedykta XVI do pierwszej grupy biskupów polskich 26 listopada 2005*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu naszemu. Rok 2006/2007. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2006 s. 11–18.
- Jan Paweł II: *Adhortacja apostolska Christifideles laici*. [1988]. Poznań 1989.
- Cieślak I.: *Przewyciężyć kryzys parafii*. W: KDEP: *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001*. Red. E. Szczotok, R. Kempy, A. Liskowacka. Katowice 2000 s. 159–168.
- Długosz A.: *Duszpasterstwo młodzieży wobec nowych wyzwań*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei. Program duszpasterski na rok 2004/2005*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2004 s. 132–139.
- Długosz A.: *Młodzieży duszpasterstwo*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski. Lublin 2006 s. 511–515.
- Drob J.: *„Dzień Papiński” szansą duszpasterską*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2003/2004*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2003 s. 308–311.
- Drożdż M.: *Współczesne wyzwania duszpasterskie*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2003/2004*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2003 s. 11–36.
- Durski M.: *Europejskie Spotkanie Młodych w Poznaniu*. W: KDEP: *Bądźmy świadkami miłości. Rok 2009/2010. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2009 s. 268–276.
- Dziekoński S.: *Znaczenie wychowania i kultury w realizacji powołania*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu naszemu. Rok 2006/2007. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2006 s. 188–207.
- Dziewiecki M.: *Stawanie się człowiekiem. Psychopedagogika świętości*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu naszemu. Rok 2006/2007. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2006 s. 158–187.
- Fijałkowski M.: *Uwarunkowania społeczno-kulturowe duszpasterskiej pracy Kościoła w Polsce na początku XXI wieku*. W: KDEP: *Być solą ziemi. Rok 2012/2013. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2012 s. 228–239.
- Gogola J. W.: *Stać troską o rozwój życia duchowego*. W: KDEP: *Otoczmy troską życie. Rok 2008/2009. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2008 s. 158–165.

- Kantowski K.: *Katechetyczny wymiar odkrywania powołania do małżeństwa*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu naszemu. Rok 2006/2007. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2005 s. 226–250.
- Kurosz J.: *Duszpasterstwo dzieci w ogólnopolskich programach duszpasterskich (2000–2010)*. „Teologia Praktyczna”. T. 14: 2013 s. 185–195.
- Kurosz J.: *Szkolne nauczanie religii w spotkaniu z duszpasterstwem dzieci i młodzieży. Wyzwania i szanse*. Poznań 2008 s. 28–30.
- Kusz E.: *Młodzi stróżami poranka? Sylwetka współczesnego młodego człowieka*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2003/2004*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2003 s. 103–123.
- Korgul M.: *Zdania dla katechezy szkolnej i parafialnej*. W: KDKEP: *Być solą ziemi. Rok 2012/2013. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2012 s. 24–50.
- Korgul M.: *Katecheza dzieci i młodzieży – szkolna i parafialna – w kontekście programu duszpasterskiego dla Kościoła w Polsce*. W: KDKEP *Wierzę w Syna Bożego. Rok 2013/2014. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 20013–2017*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2013 s. 33–49.
- M. Korgul: *Katecheza szkolna i parafialna w kontekście programu duszpasterskiego dla Kościoła w Polsce*. W: KDKEP: *Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię. Rok 2014/2015. Przez Chrystusa. Z Chrystusem. W Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2013–2017*. Red. Red. S. Stułkowski. Poznań 2014 s. 31–65.
- Kowalczyk J.: *Ożywienie przygotowania do sakramentu bierzmowania w Polsce*. W: KDKEP: *Być solą ziemi. Rok 2012/2013. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2012 s. 264–281.
- Mierzwiński B.: *Specyfika polskich znaków czasu*. W: KDOKEP: *Poznać Chrystusa. Program duszpasterski na rok 20001/2002*. Red. P. Kurzela, R. Kempny, A. Liskowacka. Katowice 2001 s. 28–54.
- Musioł W., Piechaczek K.: *Formacja Parafialnych Rad Duszpasterskich (PRD)*. W: KDKEP: *Kościół naszym domem. Rok 2011/2012. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Stułkowski, Poznań 2012 s. 242–253.
- Nosowski Z.: *Bardzo dobra nowina i Miłości w małżeństwie*. W: KDKEP: *Bądźmy świadkami miłości. Rok 2009/2010. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. S. Stułkowski. Poznań 2009 s. 229–245.
- Nycz K.: *Katecheza a parafia*. W: KDOKEP: *Poznać Chrystusa. Program duszpasterski na rok 20001/2002*. Red. P. Kurzela, R. Kempny, A. Liskowacka. Katowice 2001 s. 232–246.
- Ożóg K.: *Wartości i wartościowanie w języku współczesnej młodzieży*. W: KDOKEP *Naśladować Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2003/2004*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2003 s. 124–140.

Musiół W.: *Formacja Parafialnych Rad Duszpasterskich (PRD) na terenie Diecezji Opolskiej*. W: KDKEP: *Kościół naszym domem. Rok 2011/2012. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Sułkowski, Poznań 2012 s. 242–248.

Pawlina K.: *Kondycja duchowa młodego pokolenia*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei. Program duszpasterski na rok 2004/2005*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2004 s. 94–105.

Piechaczek K.: *Formacja Parafialnych Rad Duszpasterskich (PRD) na terenie Diecezji Gliwickiej*. KDKEP: *Kościół naszym domem. Rok 2011/2012. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Sułkowski, Poznań 2012 s. 249–253.

Polak W.: *Sytuacja powołań duchownych w Polsce*. W: KDOKEP: *Przypatrzmy się powołaniu naszemu. Rok 2006/2007. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2006 s. 268–282.

Przybysz M.M.: *Public relations w dawaniu świadectwa w wierze. E-ewangelizacja i profesjonalizacja działań*. W: KDKEP: *Wierzę w Syna Bożego. Rok 2013/2014. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 20013–2017*. Red. S. Sułkowski. Poznań 2013 s. 356–377.

Sałdoń W.: *Jak wierzą Polacy?* W: KDKEP: *Wierzę w Syna Bożego. Rok 2013/2014. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 20013–2017*. Red. S. Sułkowski. Poznań 2013 s. 269–2715.

Schulz: *Ruchy i stowarzyszenia katolickie środowiskiem formacji i działalności apostołskiej*. W: KDKEP: *Bądźmy uczniami Chrystusa. Rok 2007/2008. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. Szymon Sułkowski, Poznań 2007 s. 211–226;

Sepioło S.: *Otworzyć młodych na Ducha Świętego. Trzyletni program dla parafii – „Młodzi na progu”*. W: KDKEP: *Być solą ziemi. Rok 2012/2013. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Sułkowski. Poznań 2012 s. 282–290.

Sołtysik A.: *Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży w Polsce*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei. Program duszpasterski na rok 2004/2005*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2004 s. 447–468.

Stolarczyk I.: *Wyzwania duszpasterskie okresu globalizacji*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei. Program duszpasterski na rok 2004/2005*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2004 s. 211–231.

Sułkowski S.: *Być solą ziemi*. W: KDKEP: *: Być solą ziemi. Rok 2012/2013. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Sułkowski. Poznań 2012 s. 17– 23.

Suchodolski G.: *Przygotowanie duchowe do XX Światowych Dni Młodzieży*, W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei. Program duszpasterski na rok 2004/2005*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2004 s. 289–394.

- Szczepański M.: *Społeczne koszty transformacji*. W: KDOKEP: *Naśladować Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2003/2004*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2003 s. 59–74.
- Tomasik H.: *Wychowanie młodych do wiary*. W: KDOKEP: *Głosić Ewangelię nadziei. Program duszpasterski na rok 2004/2005*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2004 s. 105–132.
- Waluś M.: *Ciało, dobry pomysł Boga. Śladami Jana Pawła II*. W: KDKEP: *Otoczmy troską życie. Rok 2008/2009. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010*. Red. S. Stulko wski. Poznań 2008 s. 166–177.
- Wielebski T.: *Troska Kościoła w Polsce o niedzielę jako czas budowania komunii*. W: KDKEP KDKEP: *Kościół naszym domem. Rok 2011/2012. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Sułkowski, Poznań 2012 s. 261–285.
- Wodarczyk A.: *Struktury komunijne w Kościele miejscem realizacji powołań, darów i charyzmatów*. W: KDKEP: *Kościół naszym domem. Rok 2011/2012. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010–2013*. Red. S. Sułkowski, Poznań 2012 s. 242–253.
- Zdaniewicz W.: *Kościół w Polsce na początku XXI wieku*. W: KDOKEP: *Przywracajmy nadzieję ubogim. Rok 2005/2006. Kościół niosący Ewangelię nadziei. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2006–2010..* Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2005 s. 67–76.
- Życiński J.: *Nowe wyzwania duszpasterskie w perspektywie budowania duchowej jedności Europy*. W: KDOK EP: *Naśladować Chrystusa. Program duszpasterski na rok 2003/2004*. Red. P. Kurzela, A. Liskowacka. Katowice 2003 s. 28–36.
- Życiński J.: *Wizja nowej ewangelizacji w przesłaniu II Specjalnego Synodu Biskupów Europy a obecne problemy duszpasterskie Kościoła w Polsce*. W: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski: *Nowa ewangelizacja u progu Trzeciego Tysiąclecia. Program duszpasterski na rok 2000/2001*. Red. E. Szczotok, R. Kempny, A. Liskowacka. Katowice 2000 s. 36–54.

ABSTRACT

Youth Ministry in Polish National Pastoral Programmes (2000–2015)

The Commission of Pastoral Care of the Polish Episcopate publishes every year pastoral programmes for the pastoral activities in Poland. In these programmes we can find theological reflections on the chosen issues of the pastoral care. Apart from the pastoral church programmes, in these publications there are articles about youth pastoral ministry and about family and upbringing, without them the effective pastoral care and influence on young people would be ineffective. For the first time a detailed programme was presented in the 2008/2009 programme and after a few minor changes in has been published up to the present time. Among the main goals of pastoral care programme we should distinguish those which are particularly important for the youth pastoral ministry in such issues as preaching the Word of God, liturgy and pastoral youth diakonia. This article analyses issues relating to youth ministry, contained in the Polish pastoral programmes in the years 2000 to 2015.

Key words: The Church in Poland, youth, youth ministry, national pastoral programmes, family.

Słowa kluczowe: Kościół w Polsce, młodzież, duszpasterstwo młodzieży, krajowe programy duszpasterskie, rodzina.